

túry. Osobitne sa zmieňuje o rozpracúvaní filozoficko-metodologickej a sociálno-etickéj problematiky človeka v rámci jedného z prioritných celoakademických programov *Človek, veda, spoločnosť: komplexný výskum*.

Pre čitateľa budú iste inšpirujúce aj tie záverečné časti knihy, v ktorých autor polemizuje s filozofickými názormi nositeľa Nobelovej ceny J. Monoda, ktorý v roku 1970 uverejnil originálnu prácu *Náhoda a nevyhnutnosť*, ako aj s vynikajúcim americkým filozofom a historikom vedy L. R. Grahamom, autorom knihy *Science, Philosophy and Human Behavior in the Soviet Union*. Pochopiteľne, že táto časť knihy by perspektívne mohla mať aj svoje pokračovanie, kto-

ré by hlbšie ozrejnilo *súčasný* vzťah filozofie a biológie prostredníctvom konštruktívneho dialógu s viacerými poprednými západnými vedcami.

Pozoruhodná Frolova monografia svedčí o cieľavedomom úsilí autora uchopiť mimoriadne závažné problémy genetiky, jej minulosti, prítomnosti i budúcnosti, filozofickými prostriedkami, sformulovať niektoré závery a ciele súčasného genetického poznania, najmä v oblasti genetiky človeka.

LITERATÚRA

1. KOPS, J.: Genetika a dialektika. In: Filozofia 1970, č. 1.

Raisa Kopsová

O KANTOVEJ KRITIKE SÚDNOSTI

O. BAKOŠ: Paradoxy vkusu. Bratislava, Pravda 1989, 211 s.

Kantova *Kritika súdnosti*, ktorej slovenský preklad doposiaľ absentuje, je nielen pilierom estetiky, ale aj základom všeobecnej umenovedy. Z tohto hľadiska je recenzovaná kniha pozoruhodným pokusom zaplniť toto biele miesto v slovenskej kultúre.

Autorovo pero viedla snaha objasniť a explikovať Kantovu estetickú teóriu s dôrazom na jej teoreticko-metodologické aspekty a ich ďalší rozvoj v nemeckej idealistickej filozofii. Tomuto zámeru je podriadená logika výkladu, tematizácia problematiky aj členenie knihy.

Východiskovým bodom Bakošových úvah je objasnenie problému vkusu, vkusových súdov a paradoxov v nadväznosti na ich zásadný význam pre koncipovanie estetickej teórie (s. 20–25). Autorova pozornosť sa ďalej posúva smerom k postihnutiu fundamentálnych princípov konštituovania sa estetického predmetu v Kantovom

systeme, k bližšej špecifikácii estetického univerza. V tejto súvislosti sa konštatuje, že prostredníctvom utvorenia sa univerza vkusu, aplikovaných a čistých vkusových súdov sa Kantovi podarilo situovať rozpor medzi individuálnym a všeobecným vkusom do predmetnej sféry, čo v rozhodujúcej miere prispelo k ďalšiemu pohybu estetického myslenia v nemeckej klasickej filozofii (s. 30) a zároveň to umožnilo preklenúť subjektivismus a relativizmus anglického osvietenstva.

V snahe priblížiť čitateľovi Kantove chápanie povahy a podstaty estetického vzťahu Bakoš podáva detailnú explikáciu obsahu a rozsahu pojmov, ich vzájomný prechod a súvis, pričom sa nevyhýba ani polemike so simplifikujúcim a neadekvátnym výkladom Kantových ideí z dielne marxistov (s. 33).

V kapitole s názvom *Subjektívne*

podmienky estetického vnímania, ktorá má podľa našej mienky kľúčový význam pre pochopenie špecifickosti estetického vzťahu u Kanta, analyzujú sa vzťahy medzi pojmom a predstavou, pocitom záľuby a predstavou, pocitom a poznaním (s. 34—46). Domnievam sa, že predovšetkým explikáciám a interpretáciám Kantovej pojmovej stavby vskutku nemožno nič vyčítať, hoci vyžadujú čitateľa schopného analyticky uvažovať. Bakošove uvažovanie nemá výlučne dejinnofilozofickú hodnotu, keďže v marxistickej estetike pretrvávajú relikty gnozeologického výkladu estetického vzťahu, ktorý Kant dávno spochybnil a sproblematizoval na základe analýzy rozdielov medzi sférou pocítovania a poznávania (s. 36). Osobitná pozornosť je venovaná pojmu formy, pričom autor knihy v tejto súvislosti kriticky hodnotí formalistickú školu a objasňuje vzťahy medzi formou a krásnou formou, ktorú má len umenie (s. 44—50). Na pozadí rozlíšenia medzi vkusom a poznaním, príjemným a dobrým sa podrobne charakterizuje Kantova interpretácia subjektu v *Kritike súdnosti* (s. 50—54). Bakoš konštatuje, že „všetky pojmy, ktoré v súvislosti s reflexívnym vkusom Kant používa [nezainterosovaná záľuba, záujem, bez záujmu atď.] vyplývajú z Kantovej snahy vysvetliť esteticky subjektovo-objektový vzťah ako vecný vzťah medzi ľuďmi, ako „spoločenský vzťah“ (s. 53). Pri sledovaní hlavných línií Kantovho postupu sa Bakoš zmieňuje aj o anglickej vkusovej škole (E. Burke) a jej vplyve na Kanta (s. 56—60).

Sympatickou črtou Bakošových úvah je úsilie, a hneď dodajme, že úspešné, prepojiť Kantove estetické úvahy s ostatnými zložkami jeho systému. Tento prístup zvlášť vyniká pri objasňovaní axiologického momentu Kantových reflexií spätých s proble-

matikou tzv. relatívnej krásy, objektívnou formou abstraktnej všeobecnosti, subjektívnou formou abstraktnej všeobecnosti a hodnotovou formou abstraktnej všeobecnosti skúmaných javov (s. 61—81).

Bakoš presvedčivo argumentuje v prospech tézy, že Kant, poučený dôsledkom estetického relativizmu anglickej vkusovej školy, totiž problémom existencie objektívne krásneho predmetu, hľadá zakotvenosť jeho bytia práve v univerze vkusu, z ktorého sa ho pokúsil pojmovo vyčleniť a uchopiť (s. 73—80). Pri interpretácii Kantových myšlienkových postupov od homogénneho univerza, kde sú všetky predmety (v hodnotovej forme abstraktnej všeobecnosti) indiferentné a majú relatívnu hodnotu, ktorú im udeľuje subjekt ako predmetu vkusového sporu, sa Bakoš dostáva k tematizácii objektívnej krásy, pričom čitateľa upozorňuje v spojitosti s otázkou protikladu subjektívnej a objektívnej hodnoty na afinitu medzi sférou estetickou a etickou (s. 81—94). Od abstraktného predpokladu objektívne krásneho predmetu sa dostávame k rozlíšeniu medzi tzv. voľnou krásou (pulchritudo vaga) a pridanou krásou (pulchritudo adherens), k diferenciácií prírodných predmetov a ľudských produktov prostredníctvom pojmu účelu (s. 101—105). Kantov priekopnícky čin v oblasti estetických bádání, ako Bakoš oprávnene akcentuje, spočíva okrem iného aj v tom, že vnímanie prírodnej krásy je závislé a podmienené krásou umenia, a nie naopak.

V súvis s podmienkami transcendentálnej apercepcie a estetického posúdenia predmetu, ktoré sa odohráva v silovom poli, určenom napätím medzi obrazotvornosťou a rozumom, na podklade reflexie vnemu Bakoš vysvetľuje Kantovo riešenie problému, ako človek identifikuje

ľudský produkt (s. 114—119), všíma si pojem dokonalosti a jeho miesto a funkciu v Kantovej estetike (s. 123).

Autor upozorňuje, že rozdelenie predmetov na základe spôsobu ich existencie, ktorá je v priamej závislosti od ich formy a ktorá teda musí byť určená pojmom objektívnej účelnosti, nevytvára v Kantovej koncepcii podmienky pre rozdelenie objektívnej a relatívnej krásy predmetov (s. 129). V kapitole *Problematika objektívnej krásy. Ekvivalentnosť a neekvivalentnosť predmetov na základe ich druhej diferenciacie* sa čitateľ zoznámí s druhotnou stratifikáciou účelných predmetov v Kantovej koncepcii, s určením krásnej formy, s ideálom krásy (s. 131—139), s realizáciou idey normy, t. j. vzoru (s. 140), s rozlíšením idey normy krásy od ideálu krásna, ktorý je späťý len s ľudskou postavou (s. 141), čo naznačuje prítomnosť mravných motívov v umeleckom diele. Ťažiskom tejto časti je deskripcia Kantovho postupu, ktorý mu umožnil vyčleniť umelecké dielo ako realitu sui generis nielen v axiologickom, ale aj v ontologickom a gnozeologickom zmysle slova.

V záverečných kapitolách knihy autor načrtáva Kantovo pôsobenie a vplyv na Hegelovu a Schellingovu filozofiu umenia v súvislosti s problémami určenia statusu umeleckého artefaktu, analógie organizmu a umeleckého diela, pojmom génia, napodobovania a podobnosťami medzi umeleckou tvorbou a prácou (s. 147—162). V tomto kontexte sa žiada poznamenať, že Bakoš fundovane sproblematizoval gnozeologickú hyperbolizáciu povahy estetického vzťahu u Hegela, ktorá mutatis-mutandis poz-

namenáva aj súčasné marxistické myslenie (163—176). Knihu uzatvárajú úvahy o Marxovej recepcii myšlienkového odkazu nemeckej klasickej filozofie. Autor sa pokúsil doložiť myšlienku, že Marx „pod tvorbou podľa zákonov krásy“ rozumel umeleckú tvorbu, a naznačuje príbuznosť medzi Marxovým riešením postavenia a funkcie umenia v spoločnosti, resp. jeho miestom v dejinách, kultivovanie zmyslu pre krásu, minulostného rázu umenia a tými koncepciami, ktoré priniesla nemecká klasická klasická filozofia (s. 178—204). V závere Bakoš stručne rekapituluje hlavné intencie svojej knihy a načrtáva široké spektrum Kantovho vplyvu na rozmanité estetické formácie (napr. fenomenológia, neofreudizmus, pragmatizmus, formalizmus a i.).

Pokiaľ ide o spôsob spracovania a štýl výkladu, zvolil Bakoš v našich pomeroch neštandardný postup: kultivovanú logicko-historickú pojmovú explikáciu *Kritiky súdnosti*. Treba tu konštatovať, že pojmové analýzy a celkový spôsob podania danej problematiky sa vyznačujú odbornou kompetenciou a zasväteným pohľadom. Osobitne oceňujem skutočnosť, že pri hodnotení Kantovej estetickej teórie sa autor úspešne vyhol bežnému marxistickému klišé. Kant bezpochyby patrí k vrcholom filozofického uvažovania. Bez osvojovania si výdobytkov a výsledkov tohto typu myslenia bude aj slovenská estetika a filozofia vôbec aj naďalej blúdiť v provinčných samotáč. V tomto smere je kniha mladého slovenského estetika O. Bakoša svedectvom jeho profesionality a cenným príspevkom k poznaniu Kanta.

Tatiana Sedová